

Likestillings- og
diskrimineringsombudet

Barne,- likestillings- og
inkluderingsdepartementet
Postmottak@bld.dep.no

Vår ref.:
13/656- 3- EKN

Deres ref.:

Dato:
07.05.2013

Høring- Levekår og tiltak for mennesker med utviklingshemming

Likestillings- og diskrimineringsombudet (ombudet) viser til høringen Levekår og tiltak for mennesker med utviklingshemming.

Ombudet håndhever diskrimineringsforbudene i lovverket, gir veiledning og er en pådriver for likestilling, mangfold og et samfunn for alle. I henhold til Prop. 105 L skal ombudet også ha tilsynsansvaret for FN-konvensjonen for rettigheter personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD).

Konvensjonen ble signert av Norge i 2007, og skal etter Regjeringens forslag ratifiseres i løpet av juli 2013. Ombudet imøteser tiltak og løsninger for forutsigbarhet og for å øke flere sine muligheter for deltagelse i samfunnsliv. Høringsnotatet gir en beskrivelse av situasjonen for personer med utviklingshemming på ulike samfunnsområder, med vekt på barnehage og utdanning, arbeid, helse, bolig og fritid. Høringsnotatet gir i tillegg en beskrivelse av situasjonen på sentrale sektorovergripende områder som likestilling, selvbestemmelse, rettsikkerhet og demokratisk deltagelse.

Departementet ber høringsinstansene uttale seg

- om beskrivelsen i høringsnotatet overordnet sett gir et dekkende uttrykk for levekårssituasjonen for personer med utviklingshemming, innen de ulike samfunnsområder
- hvordan reformens intensjon om «normalisering» av levekår for personer med utviklingshemming bør praktiseres i dagens samfunn og tjenesteapparat.

Retorikken og tenkningen rundt personer med nedsatt funksjonsevne generelt har utviklet seg etter ansvarsreformen. Det har skjedd en styrking i lovverket og

med diskriminerings- og tilgjengelighetsloven (dtl) har diskriminering av funksjonshemmede blitt et mer erkjent fenomen.

Etter ratifisering av CRPD juli 2013 vil Norge forplikte seg internasjonalt å gi alle funksjonshemmede de samme rettighetene som befolkningen for øvrig. Ansvarsreformen bygde på normaliseringsprinsippet hvor målsettingen var å integrere utviklingshemmede i samfunnet etter mønstre og betingelser for hverdagslivet tett opp mot de normer og mønstre som gjelder for samfunnet for øvrig. Utflytting av institusjonene og inn i ordinære boliger stod sentralt.

Nye tiltak må gjenspeile målet om likeverd og like muligheter hvor selvbestemmelse og verdighet er overordnet hva som anses som normalisering – og sterke rettigheter er overordnet kontroll og segregering.

Utviklingshemmede er en sammensatt og like heterogen gruppe som andre befolkningsgrupper . Den kognitive evnen, som interesser og egenskaper er så variert at det er vanskelig, enn si umulig å generalisere.

Ombudet mener at høringen bærer preg av dette, og det er vanskelig å vurdere om høringens beskrivelse av utviklingshemmedes situasjon er dekkende.

Ombudet mener som høringen antyder at det er svært mange hull i kunnskapen om funksjonshemmede generelt og utviklingshemmede spesielt sin situasjon i samfunnet. Ombudet er derfor helt enig i at det mangler god og viktig dokumentasjon om utviklingshemmedes levekår og ikke minst spørsmål som angår manglende inkludering og diskriminering. Ombudet vil komme tilbake til vår erfaring med klagesaker og henvendelser vi har mottatt, men vi mener generelt at interesseorganisasjonene for og av mennesker med utviklingshemming er best er i stand å vurdere korrektheten av beskrivelsene i høringen vedrørende gruppens generelle levekår.

Ombudet har likevel noen kommentarer til beskrivelsen av dagens forhold og til aktuelle tiltak – og vil knytte disse opp mot artikler i CRPD.

Dette gjelder følgende tema:

- ◆ Diskriminering og bevisstgjøring
- ◆ Retten til varer og tjenester
- ◆ Bolig og utdanning - segregering

Diskriminering og bevisstgjøring

I kapittel 6 i høringen under overskriften **Likestilling** står det under 6.3.

Situasjonen for personer med utviklingshemming:

.....Når det gjelder diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne er gjerne problemet at ulike tilfeller behandles likt ved at man unnlater å tilrettelegge for forskjellighet.

Ombudet mener dette er en misforståelse.

Problemet for mange funksjonshemmede generelt og utviklingshemmede spesielt er ikke at man unnlater å tilrettelegge for forskjellighet. Som andre marginaliserte grupper utsettes funksjonshemmede for organisatorisk og strukturell diskriminering, men også funksjonshemmede diskrimineres ved at like tilfeller behandles ulikt.

Høringsnotatet viser til Ombudets klagesaker der vi kom til brudd på loven i 4 saker. Alle disse 4 sakene er brudd på § 4 i dtl.

I 2 saker er utviklingshemmede uønsket og avvist på restaurant. Det handlet ikke om tilgjengelighet, det handlet ikke om nødvendigheten av å forskjellsbehandle og det var ikke vanskelig å etablere en reel sammenligningsperson for å vurdere om det hadde skjedd en forskjellsbehandling.

Ombudet har mottatt flere tilsvarende veiledningssaker der funksjonshemmede generelt og utviklingshemmede spesielt er avvist eller oversett i butikker og restauranter eller frakjørt av transportnæringen. Vi vil understreke at direkte diskriminering, mobbing og trakassering må erkjennes som et samfunnsproblem og omtales i stortingsmeldingen.

I kommentarfelt, i leserinnlegg og på sosiale medier er det mye trakassering og diskriminerende utsagn ovenfor funksjonshemmede. Spesielt i debatten om tidlig ultralyd har det kommet fram mye hets ovenfor utviklingshemmede. Ombudet etterlyser effektive tiltak for å motvirke den stereotypien og den menneskeforakt som stadig eksponeres gjennom media generelt og sosiale medier spesielt. Ombudet vil i denne sammenheng vise til Konvensjonen for rettigheter for personer med nedsatt funksjonsevne:

I artikkel 8 Bevisstgjøring forplikter statene seg til *å bekjempe stereotyper, fordommer og skadelig praksis knyttet til mennesker med nedsatt funksjonsevne, også de basert på kjønn og alder, på alle livets områder.* Statene skal også oppmuntre media til å fremstille funksjonshemmede på en positiv og ikke fordomsfull måte.

Retten til varer og tjenester

Lenger ned i samme kapittel (6.3.) står det: *Et sentralt tiltak for å sikre likestilling av personer med nedsatt funksjonsevne er reglene om universell utforming i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven og sektorlovgivningen og regjeringens handlingsplan.*

Universell utforming er et prinsipp og et verktøy vi kjenner fra den norske Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, dtl for å bedre tilgjengelighet til samfunnet.

FN konvensjonens krav om individuell og generell tilrettelegging, slik dette kommer til uttrykk i artikkel 4, artikkel 5.3. og artikkel 9 er videre enn kravene i dtl. Siden høring på første lovutkast er det blitt påpekt at lovforslaget var mangelfullt siden det ikke ble foreslått noe rettskrav på tilgang til varer og

tjenester. Det ble særlig reist kritikk med hensyn til varer og tjenester som ikke lar seg universelt utforme. Det ble vist til at det i noen tilfeller alltid vil være behov for personlig service, for at alle skal kunne nyttiggjøre seg av produktet, varen eller tjenesten. I 2008 igangsatte BLD en utredning om dette. Dette handler om personlig service, ledsagertjenester, tolketjenester osv. Og også i tilfeller hvor en tjeneste lar seg universelt utforme, vil mange funksjonshemmede kunder og forbrukere være avhengig av personlig service fra tjenestetilbyder, fordi de ikke behersker selvbetjeningssystemer. En del fysiske forhold lar seg dessuten ikke universelt utforme på en måte som blir praktisk for kunden, eks. elektroniske køsystemer, eller praktisk for tilbyder å vedlikeholde, eks. menyer og dagens tilbudsoppdrag. Ombudet etterspør en lovfestet rett til varer og tjenester

Bolig og utdanning - segregering

Egen bolig og fritt boligvalg stod sentralt som en målsetting under ansvarsreformen.

Det er fremkommet mye berettiget kritikk over at den positive utviklingen for utviklingshemmedes levekår på mange områder har stagnert eller har blitt reversert.¹ Utviklingen av store kommunale institusjonslignende bofellesskap beregnet på mennesker med utviklingshemning og etablering av spesialavdelinger for elever med utviklingshemning i grunnskolen er eksempler på manglende samsvar mellom ansvarsreformens formål, - og ikke minst dagens idealer og målsettinger om inkludering, likeverd og full deltagelse. Her vil vi vise til Artikkel 9 i Konvensjonen for rettigheter for personer med nedsatt funksjonsevne hvor det er hjemlet en rett til å bo hvor man vil og med hvem man vil.

-og i Artikkel 24 der det står at Statene *skal sikre et inkluderende utdanningssystem på alle nivåer og ... i tråd med målet om full inkludering.*

Tankesett, retorikk og politikk er forandret de siste 20 – 30 år fra velferdsordninger til menneskerettigheter. Likevel blir funksjonshemmede generelt og utviklingshemmede spesielt fremdeles forstått som et helse og sosialt – anliggende. Gruppen blir stadig utsatt for stereotype forestillinger. Ombudet håper den nye stortingsmeldingen tar konsekvensene av lovverket og de nye forpliktelsene og viser tydelig retning slik at også utviklingshemmede får de samme rettigheter som andre borgere og får velge sine liv og sin deltagelse på selvstendig grunnlag.

¹ Tøssebro m fl.

Vennlig hilsen

Björg Unstad
avdelingsleder

Eli Knøsen
seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent, og gyldig uten signatur